

Prečo zaradiť ryby do jedálnečky?

Skutočne zdravá škola

a Ing. Jana Pastrnáková na tému:

Aké hlavné výhody konzumácie rýb u detí vám príde porozpávať špecialista na výživu a dietetiku - Ing. Jana Pastrnáková. Ľuboš Mego, šéfkuchár Skutočne zdravej školy, vám ukáže ako uvariť chutné rybacie jedlá zo školských receptúr:

Desiata alebo olovrant:

Nátierka sardinková so syrom (2.035)

Polievka:

Polievka rybacia zimná (5.154)

Hlavné jedlo:

1. Paprikáš z rybieho mäsa - treska (10.024),
2. Rybie mäso zapekané s jogurtom -treska (10.034)

História konzumácie rýb

Rybolov má veľmi dlhú históriu, už od nepamäti sa stal základom obživy našich predkov.

Najstaršie archeologické objavy svedčia o tom, že už od strednej doby kamennej t. j. u nás v období 10.000 až 5.000 rokov pred Kristom, bol rybolov bežnou súčasťou života vtedajších ľudí.

Ľudia sa začali usádzať v riečnych údoliach, na brehoch jazier a morí bohatých na ryby. Práve z tohto obdobia pochádzajú aj najstaršie nástroje na lov rýb, ako harpúny, oštepky, udice, rybárske háčiky a súčasne sa začali formovať aj jednotlivé rybolovné spôsoby, ktoré pretrvávajú v modifikovanej podobe až doteraz.

Ako pristupovať ku konzumácii rýb z hľadiska šetrnosti k životnému prostrediu?

Ryby popri cicavcoch a vtákoch patria k tretím najvýznamnejším zdrojom mäsa. Spotreba rýb stúpa celosvetovo, čím dochádza k decimovaniu morskej populácie.

Podľa údajov FAO bolo v roku 2014 celosvetovo odlovených 93,45 mil. ton rýb, kôrovcov a mäkkýšov. Farmovo chovaných 73,78 mil. ton rýb.

Najväčšie veľmoci: Čína (17mil. ton), Indonézia (6,44 mil. ton), USA (4,97 mil. ton). Farmový chov: Čína 45,87mil. ton.

Na druhej strane však farmy predstavujú menšiu environmentálnu záťaž. Existujú národy pre ktorých ryby predstavujú základný a často aj jediný zdroj živočíšnych proteínov.

Ekologický paradox

- **pozor prelovenosť rýb -> regulácia medzinárodnými dohodami**
- 2/3 odlovených, 1/3 z chovu - losos obyčajný, pražma kráľovská, vlk morský / sladkovodné: prtruh dúhový, kapor obyčajný, sumček africký
- „Vylovenosť“ oceánov a morí: podľa dostupných informácií odborníkov v oblasti ekológie hrozí kolaps morského ekosystému a zdecimovania populácie morských živočíchov.

Spotreba rýb na Slovensku

Ich spotreba v posledných rokoch narastá, avšak nedosahuje požadovanú výšku spotreby.

Podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky bola priemerná spotreba rýb na Slovensku takmer 32 000 ton (rok 2020).

Na porovnanie s hydinou, ktorej priemerná spotreba v danom roku bola 139 000 ton.

Vývoj spotreby konzumácie rýb na obyvateľa za rok / kg

- rok 2020 / 5,9 kg
- rok 2019 / 5,6 kg
- rok 2018 / 5,5 kg
- rok 2017 / 5,5 kg
- rok 2008 / 4,8 kg
- rok 1992 / 4,4 kg

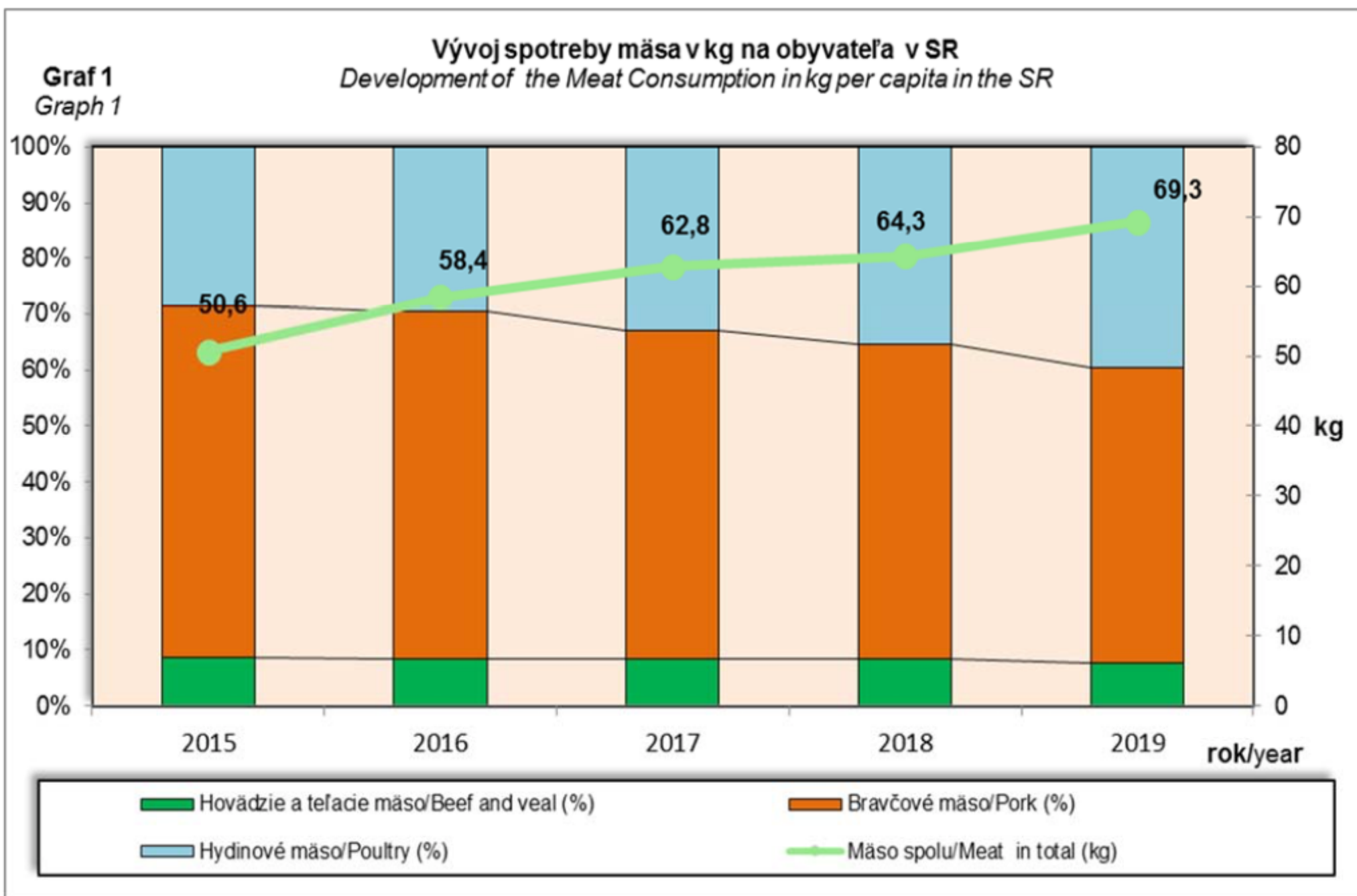
Odporúčaná dávka konzumácie rybieho mäsa je 17 kg na obyvateľa za rok.

Vývoj spotreby mäsa v kg na obyvateľa v SR

Development of the Meat Consumption in kg per capita in the SR

Druh mäsa	2015	2016	2017	2018	2019	Kind of meat
Mäso spolu	50,6	58,4	62,8	64,3	69,3	Meat in total
z toho						Of which
hovädzie a teľacie	4,3	4,8	5,2	5,2	5,2	beef and veal
bravčové	30,9	35,4	35,9	35,4	35,7	pork
hydina	14,1	16,9	20,2	22,2	26,9	poultry

Tradičné rozdelenie rýb

- **Sladkovodné ryby:** ich prirodzený životný cyklus alebo jeho časť je orientovaná do vnútrozemia (rieky, jazerá).

Najkvalitnejšie sladkovodné ryby sú: zubáč, pstruh, lipeň, sumec, úhor.

Podiel vody sladkovodných rýb: od 65-78%

Tuky: 0,8-17%

Bielkoviny: od 16-19%

ML: 1-1,6%

- **Morské ryby:** životný cyklus - moria, oceány, akvakultúra, farmový chov

Podiel vody morských rýb: od 67-80%

Tuky: 0,5-13%

Bielkoviny: od 17-24%

ML: 1-2%

Na základe % tuku

- **chudé** s nízkym obsahom tuku **do 2%**: zubáč, štika, ostriež, pangasius. Zásoba tuku uložená v pečeni.
- **stredne tučné** s obsahom tuku **2-10%**: pstruh, kapor, sumec (väčšina sladkovodných rýb)
- **tučné** s obsahom tuku **nad 10%**: tuniak, losos, sled', makrela, sardinka. Tuky uložené pod kožou (termoregulácia).

Zloženie mäsa

Podobne ako mäso jatočných zvierat mäso rýb pozostáva z vody, bielkovín, tukov, sacharidov (glykogén), minerálnych látok, vitamínov. Zloženie mäsa rýb je variabilné od druhu, veku ryby, životného prostredia v ktorom žijú. Najvýznamnejší faktor, ktorý ovplyvňuje aj chuť mäsa je kvalita prijímanej stravy a aktivita rýb.

Podiel vody priemer 80%, tučné ryby menej 65-70%

Vzhľadom na vysoký podiel vody je mäso rýb vhodné na rast a rozmnožovanie MO. Najväčšie riziko je riziko mikrobiálne (napr. *Listeria monocytogenes*, salmonely, stafylokoky, *Clostridium botulinum*) vedúce k ochoreniu a vzniku toxických látok. Ryby patria medzi potraviny s veľmi malou údržnosťou (ľahko sa „kazia“).

Tuky: 0,8-17%

Majoritná zložka mäsa. Podiel tuku sa výrazne líši od prostredia životného cyklu ryby, klimatických podmienok, zloženia stravy atď. Divo žijúce ryby majú menej tuku v dôsledku obživy - morské riasy, fytoplanktón.

Vyšší podiel omega-3 MK (PUFA n-3) ako mäso z chovu. Na rozdiel od mäsa obsahu menej nasýtených MK (SAFA).

Bielkoviny: od 16-27%

Rybie mäso má veľmi vysokú nutričnú a biologickú hodnotu, nakoľko bielkoviny obsahujú celé spektrum esenciálnych AMK (lyzín, metionín, cysteín).

Svalovina rýb: štrukturálne bielkoviny, sarkoplazmatické a **bielkoviny spojovacieho tkaniva (kolagén)**.

Pozor - PARVALBUMÍN! - bielkovina vo svalovine spôsobujúca alergickú reakciu. Odolná voči vysokým teplotám, denaturácií aj proteolytickým enzýmom.

ML: 1-1,6%

Výrazný podiel Na, I, Fe, Ca (sardinky), fosfor. V mäse morských rýb je podiel ML vyšší. Sladkovodné ryby majú nižší podiel sodíka. Vyšší podiel Fe v morských rybách (tmavá svalovina) + jód. Najlepší zdroj v ľudskej výžive.

Vitamíny: od 16-27%

Mastné ryby sú dobrých zdrojov retinolu a vitamínu D, hydrofilné vitamíny skupiny B: B2, B3 B5, B6, B12. Najviac vitamínu A sa nachádza práve v pečeni tuniaka, zo sladkovodných rýb je to úhor európsky. Stopy vitamínu E (závisí od prijímanej stravy). Sladkovodné ryby majú vyšší podiel vit.skupiny B.

Polutanty (priemyselné chemikálie, pesticídy, vedľajšie produkty spaľovania odpadov.....)

Vzhľadom na aktuálnu kvalitu ŽP dokážu ryby kumulovať v tuku polutanty. PCB, dioxíny, ťažké kovy (Pb, Cd).

- predátorské ryby (žralok, mečúň, tuniak, kráľovská makrela.

Ryby sú často kontaminované chrómom z dôvodu prenikania odpadových vôd zo závodov spracúvajúcich a využívajúcich chróm pre rôzne účely.

MeHg, Hg - sledované hladiny, schválené Nariadením Komisie (ES) + SR do 0,5 mg Hg na kg svaloviny - Japonsko 0,3 Hg mg/kg.

Tuk rýb z pohľadu racionálnej výživy

Rybí tuk obsahuje omega-3 MK (PUFA n-3) s dlhým reťazcom: EPA (kyselina eikosapentaenová) a DHA (kyselina dokozahehexaénová). Omega 3-MK pôvodne vznikajú vo fytoplanktóne a v morských riasách, prostredníctvom výživy rýb sa tak dostáva do ich tiel. Z celkového obsahu lipidov v oleji rýb predstavuje podiel EPA 13% a DHA 9%.

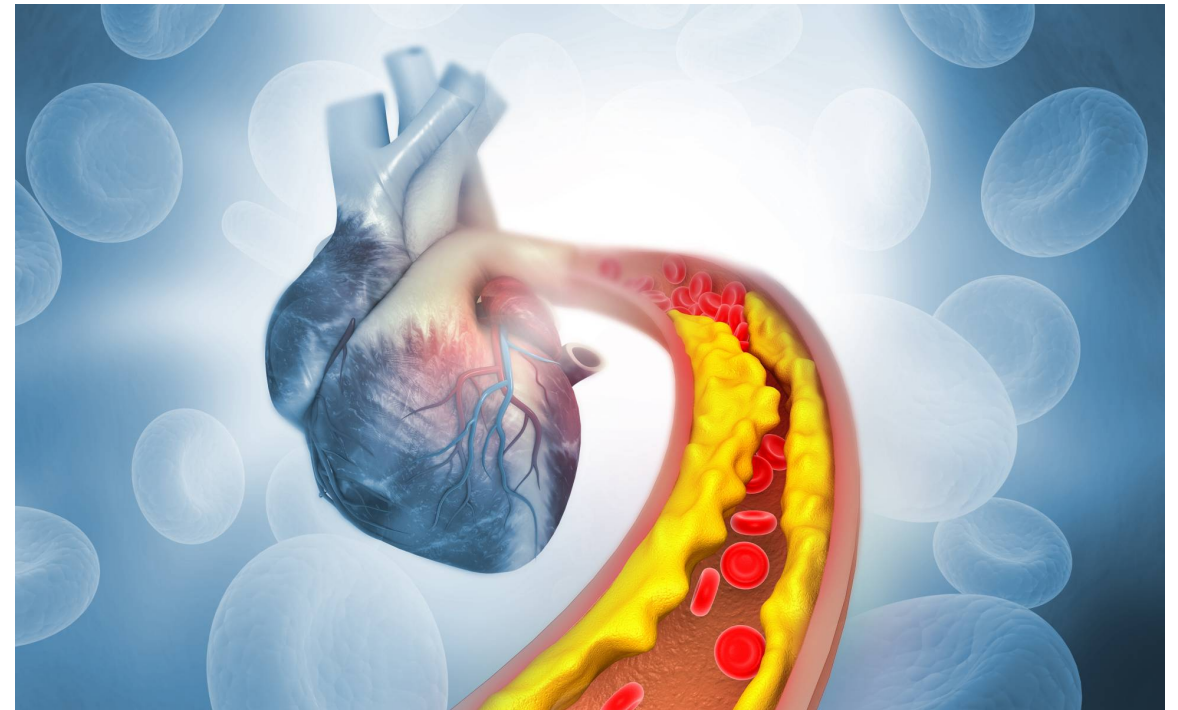
Existujú 2 typy omega-3 MK:

- **omega-3 MK s dlhým reťazcom** -> EPA, DHA
- **omega-3 MK s krátkym reťazcom** (kyselina alfa-linolénová - ALA) výskyt: rastliny ako sú ľanové semienka, vlašské orechy, ľanový, repkový, sójový olej, chia semená...

- - - -

Pre zaujímavosť:

- n-6 NMK - kyselina linolová (esenciálna - konvertuje na arachidónovú), gama linolénová, arachidónová (vit. F) - rastlinné oleje
- n-9 NMK - kyselina olejová, eruková, nervónová

Pomer n-6 MK: n-3 MK je 1:1 až 5 : 1, ideálne 2 :1 (pračlovek 1 : 1 - netrpel chronickými chorobami)

Celkový denný OP pre n-6 MK v potrave je **2,5-9%**

Celkový denný OP pre n-3 MK v potrave je **0,5-2%**

Konverzia ALA -> na EPA/DHA je nedostatočná od 10-15%!

Na dosiahnutie pozitívneho pomeru n-3 a n-6 MK by sme mali prijímať morské ryby 2-3-krát týdenne. Ak to nie je možné k dispozícii je suplementácia rybím olejom. Optimálna koncentrácia v plazme EPA/DHA významne znižuje riziko KVO.

- ovplyvňujú stav ciev, a krvný tlak, bol zistený pozitívny účinok pri liečení diabetu a obezity, na spomalenie starnutia tkanív (vrátane mozgových).
- Omega-3 MK pôsobia na krvné lipidy, antitrombotické (zrážanlivosť krvi) a protizápalové účinky.
- Ryby zabezpečujú pravidelný príjem omega-3 MK ako prevenciu kardiovaskulárnych ochorení, pokiaľ sa konzumujú minimálne 2x týždenne (losos, tuniak, pstruh).
- Potvrdilo sa, že konzumácia rýb aspoň raz do týždňa znižuje riziko koronárnej choroby srdca o 16 %. Pri poruchách metabolizmu tukov je teda vhodné konzumovať mastné ryby (najmenej dvakrát do týždňa) - najmä lososa, makrely, sardinky, slede (haringy).
- Odporúča sa ich kombinovať aj s menej mastnými morskými rybami napr. platesy, tresky ako aj so sladkovodnými rybami.

APLIKÁCIA PRINCÍPOV

k Materiálno-spotrebným normám a receptúram pre školské stravovanie

- MSN sú usporiadané do 25 pokrmových skupín s technologickými postupmi prípravy pokrmov, nápojov a výživovou hodnotou podávaných pokrmov, ktorá vychádza z obsahu výživových faktorov podľa odporúčaných výživových dávok (ďalej len „OVD“) pre jednotlivé vekové kategórie stravníkov vo Vestníku MZ SR, čiastka 4 – 5 zo dňa 19.6. 2015 „Odporúčané výživové dávky pre obyvateľstvo v Slovenskej republike (9. Revízia)“.

RYBY A RYBACIE VÝROBKY

Požiadavky na rybacie mäso:

- - preferovať morské ryby - čerstvé chladené, mrazené, hlbokozmrazené;
- - uprednostňovať 100% rybacie mäso bez pridanej vody a aditívnych látok;
- - pri zmrazených rybách sledovať percentuálny podiel glazúry v tolerancii najviac do 15%;
- - v označení glazúrovaných produktov rybolovu sa uvádza netto hmotnosť produktu rybolovu v zmrazenom stave bez glazúry a bez obalového materiálu.

Vyžadovať doloženie nasledovných dokladov:

a) úradne overené rozhodnutie o schválení prevádzkarne vydané Štátnou veterinárnou a potravinovou správou SR,

b) čestné prehlásenie dodávateľa, že bude dodávať iba tovar od výrobcu, od ktorého dodal rozhodnutie o schválení prevádzky a výroby rybacích výrobkov podľa bodu a).

Nadmerne slané ryby alebo výrobky z nich sa nepoužívajú.

Odporúčané druhy rýb podľa MSN

- **morské** - losos, treska, pražma, morský vlk, hoki;
- **sladkovodné** - pstruh, zubáč, tilapia, sumček africký, sumec.

2.3.3 Všeobecné zásady zostavovania jedálnych lístkov

	Všeobecné zásady zostavovania jedálneho lístka*		
	jednozmenná prevádzka	celodenná prevádzka	nepretržitá prevádzka
Prívarky	2 x mesačne	2 x mesačne	2 x mesačne
Strukoviny (polievka, šalát)	1 - 2 x týždenne	1 - 2 x týždenne	1 - 2 x týždenne
Múčne prílohy (knedľa, halušky, cestoviny)	1 x týždenne	2 - 3 x týždenne	4 x týždenne
Zemiaky (ako súčasť pokrmu)	2 - 3 x týždenne	4 x týždenne	6 x týždenne
Zelenina	denne	denne	denne
- vo forme šalátov	2 x týždenne	4 x týždenne	4 x týždenne
- príloha/obloha k hlavnému jedlu	1 x týždenne	3 x týždenne	3 x týždenne
Hlavné jedlá z rýb (polievka, hlavné jedlo)	1 x týždenne	2 x týždenne	2 x týždenne
Oblininy (krúpkky, ov. vločky, pohánka, sója, proso)	1 x týždenne	2 x týždenne	3 x týždenne
Múčniky	najviac 1 - 2 x týždenne	najviac 1 - 2 x týždenne	najviac 1 - 2 x týždenne
Ovocie	denne (podľa finančného limitu)	denne (podľa finančného limitu)	denne (podľa finančného limitu)

Zdroj: Vyhláška č. 330/2009 Z. z. o zariadení školského stravovania, Príloha č. 1 - Zásady na zostavovanie jedálnych lístkov v zariadení školského stravovania.

Vybrané výživové faktory a percentuálne zastúpenie výživovej dávky pre deti a mládež

Výživový faktor	Deti predškolského veku		Deti školského veku / chlapci, dievčatá				Dospievajúci chlapci/dievčatá			
							16 – 19 r.		16 – 19 r.	
	2 - 5 r.		6 – 10 r.		11 – 15 r.		študujúci		fyzická záťaž	
	Desiata, obed, olovrant. 60%	Celoden. strava	Obed 35 %	Celoden. strava	Obed 35 %	Celoden. strava	Obed 35 %	Celoden. strava	Obed 35 %	Celoden. strava
Energia kJ	4140	6900	3080	8800	3675	10500	3955	11300	4830	13800
Energia kcal	990	1650	735	2100	875	2500	945	2700	1155	3300
Bielkoviny g	21	35	18,6	53	22,1	63	23,6	67,5	28	80
Tuky g	37,8	63	27,3	78	29,6	84,5	31,9	91	38,9	111
Sacharidy g	141,6	236	104	297	130,4	372,5	140,7	402	173,4	495,5
Vláknina g	8,4	14	6,0	17	6,7	19	7	20	8,2	23,5
Vápnik mg	420	700	315	900	437,5	1250	437,5	1250	507,5	1450
Železo mg	5,4	9	3,5	10	4,9	14	4,7	13,5	5,8	16,5
Vitamín C mg	42	70	28,0	80	33,3	95	33,3	95	43,8	125

Zásady zostavovania jedálnych lístkov

- pre deti predškolského veku v materskej škole hodnoty energie a základných živín pri podaní desiatej, obeda a olovrantu boli dodržané na 60% z celkového denného príjmu OVD,
- pre žiakov I. stupňa základnej školy, II. stupňa základnej školy a žiakov strednej školy hodnoty energie a základných živín pri podaní obeda boli dodržané na 35 % z celkového denného príjmu OVD.

2.3.1 Časová štruktúra jedálneho lístka počas piatich stravovacích dní v jednozmennej a celodennej prevádzke

Jednozmenná prevádzka	Celodenná prevádzka
2 x hlavné mäsové jedlo	4 x hlavné mäsové jedlo
1 x hlavné jedlo so zníženou dávkou mäsa s nadstavením	2 - 3 x hlavné jedlo so zníženou dávkou mäsa s nadstavením
1 x hlavné múčne jedlo 1 x hlavné zeleninové jedlo	2 - 3 x hlavné múčne a zeleninové jedlá (min. 1 x hlavné múčne jedlo min. 1 x hlavné zeleninové jedlo)

Zdroj: ÚVZ SR HDM/8236/17004/2007

Čo by nemalo chýbať na detskom tanieri?

Základné pravidlá pre deti, ale pre všetky vekové kategórie - pestrosť, striedmosť a vyváženosť. "Zo stravy nie je vhodné vyhodiť žiaden nutrient, ale je potrebné, aby celodenná vyvážená strava obsahovala všetky základné živiny, teda sacharidy, lipidy, bielkoviny, tieto nutrienty poskytujú energiu, ale aj tuk s bielkovinami zabezpečujú rast a regulujú telesné procesy.

Správna výživa okrem zabezpečenia energetických substrátov pre fungovanie organizmu dokáže zlepšovať funkcie imunitného systému a podporuje antioxidantný ochranný systém.

Kolko a čoho by sme toho v priebehu dňa mali zjesť?

3-5 porcií zeleniny denne

2 porcie ovocia denne

3-4 porcie škrobových potravín denne (sú zdrojov vlákniny a energie)

2-3 porcie mliečnych a kyslo-mliečnych výrobkov denne (mlieko, jogurty, syry, tvaroh)

2-3 porcie bielkovín: chudé druhy mias, strukovín, mliečnych výrobkov

2x týždenne zjesť porciu rýb

K tomu netreba zabúdať na vitamíny rozpustné v tukoch, teda vitamíny A, D, E a K, a vitamíny rozpustné vo vode, teda vitamíny skupiny B a vitamín C.

Desatoro zdravého taniera

-
1. Stravujte sa pravidelne, aspoň 5x denne: raňajky, desiata, obed, olovrant, večera.
  2. Znižujte postupne príjem soli na 5 g denne.
  3. Obmedzte konzumáciu jedál a nápojov s pridaným cukrom.
  4. Denne konzumujte ovocie a zeleninu (5 porcií).
  5. Denne vypite aspoň 2 litre tekutín, uprednostňujte pitnú vodu a nesladené nápoje.
  6. Jedzte viac vlákniny, celozrnného pečiva, cestovín a celozrnných obilnín.
  7. Nahraďte stužené tuky (napr. margaríny) panenskými rastlinnými olejmi (napr. slnečnicovým, olivovým).
  8. Vyberajte si rôznorodé bielkoviny, ktoré zahŕňajú ryby, chudé mäso a hydinu, vajíčka, fazuľu a hrášok, sójové výrobky a nesolené orechy a semená.
  9. Zvýšte príjem nízko-tučného mlieka a mliečnych produktov ako sú mlieko, jogurty a syry.
  10. Vyberajte si menšie porcie jedla.

ÚRAD VEREJNÉHO ZDRAVOTNÍCTVA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY
www.uvzsr.sk

KANCELÁRIA SVETOVEJ ZDRAVOTNÍCKEJ
ORGANIZÁCIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE
www.who.sk

Viete, čo si dnes dáte?

Vyskladajte si zdravý tanier

Aký tanier, také zdravie

Vláknina

Obilniny jedzte v prirodzenej celozrnnnej podobe. Mali by tvoriť 1/3 vašej dennej stravy.

Nepomýľte sa

Príjem správneho množstva cereálnej vlákniny počas dňa, by mal byť:
■ **2 – 3 plátky** celozrnného chleba
■ **½ pohára** ovsených vločiek alebo 1 pohár (200 ml) celozrnných cereálií
■ **½ pohára** nelúpanej ryže alebo celozrnných cestovín.

Viete, že ...

dobрым zdrojom vlákniny sú aj strukoviny, kapusta, mrkva, paprika, sója, jablká, zemiaky?

Nezabudnite,

že až **polovicu** vášho „denného taniera“, by mala tvoriť vláknina (30 g).

Ovocie a zelenina

Konzumujte rôzne druhy ovocia. Čím viac čerstvej zeleniny zjete, tým lepšie.

Viete, že ...

ovocie a zelenina, by mali tvoriť **1/3 vašej dennej stravy**. Sú významným zdrojom vitamínov, kyseliny listovej, vlákniny a minerálov, ako sú draslík a horčík?

Zapamätajte si, že ...

1 porcia = 1 pohár (200 ml) krájanej zeleniny alebo ovocia = 1 stredne veľké jablko.

Nezabudnite

na 30 minút fyzickej aktivity (chôdza, beh, cvičenie) denne.

Zapamätajte si, že ...

ryby sú vhodným zdrojom bielkovín a omega-3-mastných kyselín, ktoré majú ochranný **prínos pre srdce**. Sú zdrojom vitamínov A, D, B a minerálnych látok (napr. vápnik, fosfor, zinok, draslík a horčík).

Bielkoviny

Dobré bielkoviny pochádzajú z rýb, strukovín, orechov, vajec a chudého mäsa.

Nezabudnite

1 pohár mlieka s 1,5 g tuku obsahuje: 3,4 g bielkovín, vitamíny A, B1 a B2 a minerálne látky (napr. vápnik a fosfor).

Všimajte si

údaje o energetickej hodnote každého jogurtu, ochuteného mlieka, syra, alebo jednotlivých porcií **na obale potravín**.

Zapamätajte si,

že pre zdravie sú vhodné **menšie porcie jedla**, ku ktorým pridáte zeleninu, šalát alebo ovocie.

Viete, že ...

by ste mali denne prijať aspoň **2 porcie mlieka alebo mliečnych výrobkov**.
1 porcia = 1 pohár mlieka (250 ml) alebo 1 jogurt (150 ml) alebo 3 kocky tvrdého syra (2 plátky), t. j. 50 g?

Tuky

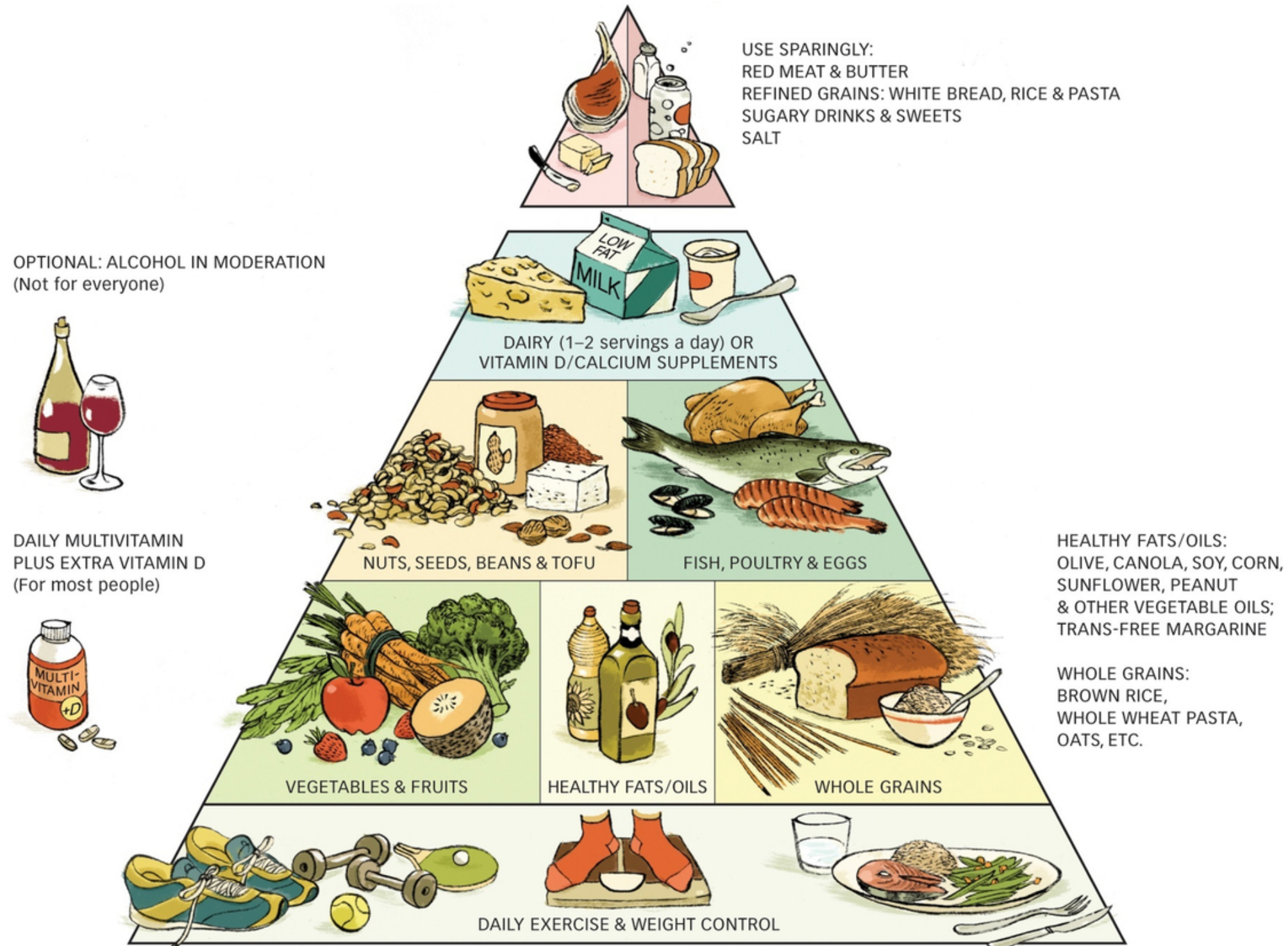
Zapamätajte si, že ...

5 g soli = 1 plná čajová lyžička = maximálny denný príjem.

Tuky sú dôležitým zdrojom energie. Zdravé sú najmä prirodzené tuky, napr. v oreškoch, avokáde, rybách a čerstvých panenských olejoch.

THE HEALTHY EATING PYRAMID

Department of Nutrition, Harvard School of Public Health

Odporúčané výživové dávky pre obyvateľstvo v Slovenskej republike (9. revízia)

ODPORÚČANÉ VÝŽIVOVÉ DÁVKY PRE OBYVATEĽSTVO SLOVENSKEJ REPUBLIKY (9.REVÍZIA)

Autori: Kajaba,I., Štencl,J., Ginter,E., Šašinka,M.A., Trusková,I., Gazdíková,K., Hamade,J.,Bzdúch,V.

Tabuľka 1

Základná tabuľka

Výživový faktor		Dojčatá		Deti - vek		Deti školského veku			Dospievajúci chlapci		Dospievajúce dievčatá	
		mesiace		batolivý/ predškol.		roky			roky		roky	
		0 – 6	7 – 12	1 - 3	4 - 6	7 – 10	11 – 14		15 – 18		15 – 18	
							chlapci	dievčatá	študujúci	zvýš.fyz. aktivita	študujúce	zvýš.fyz. aktivita
Energia	kcal/kg	95	90	90	80	72	60	55	50	58	42	53
	kJ/deň	2300	3100	5000	6900	8800	10700	10300	12600	15500	10000	12100
	kcal/deň	550	750	1200	1650	2100	2550	2450	3000	3700	2400	2900
Bielkoviny	g	12	16	25	35	53	64	62	75	90	60	70
Teles.aktivita (hodnoty PAL)		1,4	1,4	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	1,7	2,1	1,65	2,0
Tuky	g	29	36	48	63	78	87	82	100	125	82	97
PMK n-6(kys. linolová)*	g	2,5	3,0	3,4	4,6	5,9	7,2	6,9	8,7	10,4	6,8	8,2
PMK n-3** : ALA(alfa-linolenová kys.)	g	0,3	0,4	0,4	0,7	1,0	1,3	1,3	1,7	1,9	1,2	1,6
DHA (dokosahexaén. k.)	mg	100	100	250	250	250	250	250	250	250	250	250
PMK n-3 spolu	g	0,4	0,5	0,7	1,0	1,3	1,6	1,6	2,0	2,2	1,5	1,9
Cholesterol	mg	270	250	250	250	300	300	300	300	300	300	300
Sacharidy	g	60	91	167	236	297	378	367	450	554	354	437
Vápnik	mg	300	400	600	700	900	1200	1300	1300	1500	1200	1400
Železo	mg	7	10	8	9	10	12	16	12	15	15	18
Vitamín A	µg	250	250	250	300	400	600	600	750	900	650	800
Vitamín B ₁	mg	0,3	0,4	0,6	0,8	1,0	1,3	1,2	1,3	1,5	1,1	1,3
Vitamín B ₂	mg	0,4	0,5	0,7	0,9	1,1	1,5	1,3	1,5	1,7	1,2	1,5
Vitamín C	mg	50	55	60	70	80	90	100	100	130	90	120
Vitamín E	mg	4	5	6	8	10	13	14	15	18	14	17
Bielkoviny	E %	8,7	8,5	8,3	8,5	10,1	10,0	10,1	10,0	9,7	10,0	9,7
Tuky	E %	47,5	43,2	36,0	34,4	33,4	30,7	30,1	30,0	30,4	30,7	30,1
Sacharidy	E %	43,8	48,3	55,7	57,1	56,5	59,3	59,8	60,0	59,9	59,3	60,2

u 0 - 6 mesačných detí je priemerná hmotnosť 6,4 kg (+ 1SD 6,9 kg)

u 7 – 12 mesačných detí je priemerná hmotnosť 9,5kg (+ 1SD 10,3 kg)

* priemerná hmotnosť x + 1SD v kg* % E z n-6 : pre 0-6 mes. 4%, pre 7- 12 mes. 3,5%, pre 1-3 roky 3% , pre ostatné fyziologické skupiny detí a mládeže 2,5 %;

** % E z n-3: pre všetky fyziologické skupiny 0,5 %;

Bežne dostupné výrobky: 1 ČL (2,5 ml) : EPA od 470 mg / DHA od 300mg / ALA od 190 mg. Dávkovanie podľa veku ako je uvedené na výrobku.

Tabuľka 1a
Doplnková tabuľka

Výživový faktor	Dojčatá mesiace		Deti -vek batolivý/ predškol. roky		Deti školského veku roky			Dospievajúci chlapci / roky		Dospievajúce dievčatá / roky	
					7 – 10	11 – 14		15 – 18		15– 18	
	0 – 6	7 – 12	1 - 3	4 - 6		chlapci	dievčatá	študujúci	zvýš.fyz. aktivita	študujúce	zvýš.fyz. aktivita
Vláknina g	1*	3	10	14	17	20	18	22	25	18	22
Horčík mg	30	60	80	120	200	300	330	400	430	350	380
Fosfor mg	200	300	400	500	800	1000	1100	1200	1400	1100	1300
Zinok mg	2	3	4	5	7	10	10	12	15	9	12
Meď µg	200	500	600	800	1000	1200	1300	900	950	850	900
Chróom µg	5	10	20	20	25	30	35	35	45	30	40
Selén µg	10	15	20	25	35	40	45	60	70	55	65
Jód µg	60	70	90	100	120	130	140	150	150	150	150
Vitamín B₆ mg	0,2	0,4	0,6	0,8	1,2	1,4	1,6	1,8	2,0	1,7	1,9
Vitamín PP mg	3	5	8	10	12	14	15	16	18	14	16
(ekviv. niacínu)											
Kys. pantoténová mg	2	3	4	4	5	6	6	6	7	5	6
Kys. list.-ekv.fol. µg	70	80	150	200	250	300	350	400	470	400	450
Vitamín B₁₂ µg	0,4	0,8	1,0	1,5	1,8	2,5	3,0	3,0	3,5	2,5	3,0
Vitamín D₃ µg	10	10	12	12	12	15	15	15	17,5	15	17,5
β-karotén mg	0,4	0,7	1,0	1,5	2,0	2,5	3,0	3,5	5,0	3,0	4,0
Vitamín K µg	4	10	15	20	30	40	50	70	80	60	70

* 4 - 6 mesačné

Všeobecné info a rady na záver

- Glazúrovanie na SK do 10% - pozor na Pangasius (Vietnam) - glazúra až 40% (polyfosfáty) v minulosti - zavreté chovné farby, Catfish USA, Brazília
- Otravy rýb. Príznaky týchto otráv sa objavujú asi 2 hod. po konzumácii a účinok trvá asi 16 hod. Nevyskytuje sa dlhodobé ochorenie a úmrtia sú veľmi vzácne. Vo väčšine prípadov je postihnutý tráviaci systém. Dochádza k **bolestiam, nevoľnosti, vracaniu a hnačke**. Tieto príznaky sú väčšinou doprevádzané **neurologickými príznakmi**, ako bolesť hlavy, pichanie, ako aj **zmenami na koži** (sčervenanie, vyrážky). Priebeh otravy sa podobá na alergické reakcie spôsobené histidínom. Z tohto dôvodu sa skombroidné otravy pripisujú histamínu, ktorý vzniká činnosťou mikroorganizmov v rybách z aminokyseliny histidínu.
- Chladené ryby! Ak kupujete rybu, musí byť uložená v ľade a mať sviežu farbu, oči číre.
- - seafrozen - landfrozen (najkvalitnejšie) - doublefrozen (najnekvalitnejšie)
- Oblasti lovu a podoblasti podľa FAO - Severný ľadový oceán (FAO 18), Antartída (FAO 48, 58, 88), Stredozemné more (FAO 37.1, 37.2..) atď.
- 2/3 odlovených, 1/3 z chovu - losos obyčajný, pražma kráľovská, vlk morský / sladkovodné: prtruh dúhový, kapor obyčajný, sumček africký

A watercolor illustration featuring five different vegetables. In the top left is a radish with a round white body and a bright red tip, topped with large green leaves. In the top center is an onion with a bulbous orange-brown body and a small green sprout. In the top right is a carrot with a long, tapered orange body and a bunch of green leaves. In the bottom left are two green peas in their pods, with one pod slightly open. In the bottom right is a round tomato with a gradient of red and orange, topped with a green stem and leaves. The entire illustration is set against a white background with scattered watercolor splatters in red, orange, and green.

Ďakujem za pozornosť.